

Barbara Pregelj
Ljubljana

ŠPANSKA ZLATA DOBA V SLOVENSKIH PREVODIH

... v vsaki ulici pa štiri tisoč pesnikov ...
(Lope de Vega)

V španskem zgodovinopisju pojem Zlata doba (uveljavljen je tudi pojem Zlatega veka) zamenjuje v evropski periodizaciji precej bolj ustaljena pojma renesansa in barok. Obdobje, s katerim se Španija odpira Novemu veku, tako v svojem najširšem razponu sega vse od leta 1474 (leta, ki ga je zaznamovala poroka Ferdinanda Aragonskega z Izabelo Kastilsko) do leta 1681 (to je, do Calderónove smrti). Med razlogi za takšno enovito pojmovanje raziskovalci najpogosteje navajajo kratko obdobje renesanse (prenašanje in začetek asimilacije tujih zgledov na skorajda vsa pomembnejša področja španske družbe in kulture), pa tudi dolgotrajno in zelo vplivno obdobje baroka (ko se tuji vplivi povsem asimilirajo in prežamejo z elementi nacionalnega). Tesna povezanost elementov obeh obdobj (včasih delujejo skoraj sinkretično, drugič povsem kontrastno) v duhovnozgodovinskem smislu vsekakor deluje zelo enovito, saj gre za kulturno-zgodovinski proces, ki spremlja in časovno ustreza ekspanziji, vrhuncu, pa tudi že globoki krizi velikega španskega imperija. V literarnem smislu to dolgo in zares plodno obdobje prinese nekaj korenitih sprememb v koncept avtorstva in literarne recepcije. Kako je ta bogata literarna bera, ko je bilo v vsaki ulici, kot je zapisal Lope de Vega, mogoče najti štiritisooč pesnikov, zastopana v slovenskih prevodih?

Največje prevajalske prozornosti je bil deležen klasik med klasiki, Cervantesov *Don Kihot*, ki so ga slovenski bralci lahko spoznavali v različnih (skrajšanih) priredbah in v prevodu celotnega dela. Po dostopnih podatkih ga je leta 1933 pod naslovom *Prebrisani plemenitnik Don Kihot iz Manče imenovan tudi vitez žalostne postave za slovensko mladino priredil Pavle Flere* (Maribor: Tiskarna svetega Cirila), v celoti (in z očitno potrebnim podnaslovom: *roman v štirih knjigah*) pa med leti 1935 in 1937 pod naslovom *Bistrournni plemič don Kihot iz Manče* **Stanko Leben** (prevod je s prevajalčevo spremno besedo ponovno izšel leta 1964 pri DZS). Prirejena izdaja pod naslovom *Bistrournni plemič don Kihot iz Manče* v prevodu **Nika Koširja** je izšla leta

1958 (Mladinska knjiga, zbirka Kondor); *Don Kihot* je izšel še 1962 (po priredbi Slobodana Lazića ga je v slovenščino prevedel **Jože Zupančič**) in pod naslovom *Čudovite prigode don Kihota bistroumnega plemiča iz Manče* v prevodu **Severina Šalija** leta 1965 (ponatis je iz leta 1978). **Niko Košir** je prevod celotnega Cervantesovega romana pod naslovom *Veleumni plemič Don Kihot iz Manče* pripravil najprej za Mariborska Obzorja (1972), kasneje pa še za Cankarjevo založbo, kjer je pod istim naslovom izšel v zbirki Sto romanov, opremljen z znamenito Pirjevčevo spremno študijo (ponatise so iz leta 1977 in 1988). **Niko Košir** je svoj prevod spreminjal in ga v samozaložbi pod naslovom *Veleumni plemič Don Kihot iz Manče* v samozaložbi izdal leta 1989, po njegovem prevodu je bila narejena tudi priredba, ki je 1993 izšla pri DZS (ponatise so iz 1994 in 2001).

Zanimive so različne prevajalske rešitve ob slovenjenju naslova Cervantesovega klasika: prirejene izdaje se večinoma odločajo za krajšanje naslova – razen Fleretove priredbe, ki sploh edina ohranja naslov v celoti. Preseneča ohranjanje izvirnega španskega spoštljivega poimenovanja *don*,¹ ki se je tako utrdil v rabi, da se zdi, da gre že za osebno ime (k temu je morda pripomoglo tudi omahovanje pri rabi velike in male začetnice). Slovenjenje španske besede *hidalgo*² ne kaže večjih odstopanj (*plemič*, le pri Fleretu *plemenitnik*), pač pa beseda *ingenioso*,³ kjer v slovenskih prevodih zasledimo sinonime, kot so *prebrisani*, *bistroumni*, *veleumni*, od katerih samo zadnji pomeni tudi *genialen*, kar je najbližje španski zlatodobni rabi.

Presenetljivo zgodaj so bile prevedene tudi Cervantesove *Zgledne novele* (leta 1951 v prevodu **Antona Debeljaka**), prej pa posamezne kratke zgodbe, ki so 1920 v prevodu **Iva Šorlija** izšle pod naslovom *Tri novele*. Kasnejši je prevod *Ljubosumneža iz Estremadure* **Mirka Javornika** (1958). Prevedene so bile tudi Cervantesove medigre:

¹ Título honorífico que se daba en España antiguamente a los Caballeros, y constituidos en dignidad: y aunque Covarrubias dice se daba a los Nobles, se ve poco usado en nuestras Historias en los hombres de esta case, aun entre los que hacen en ella gran papel. Hoy ya está indistinto a la mayor parte de los sujetos, que el descuido ha permitido se lo tomen; no obstante se practica aun en Cataluña no consentir a ninguno que tome este tratamiento, sin que esté declarada noble su familia por el Rey: lo que hace ver era señalamiento y merced de los Reyes. (*Diccionario de Autoridades*)

² La persona noble que viene de casa y solar conocido, y como tal está exento de los pechos y derechos que pagan los villanos. (*Diccionario de Autoridades*)

³ Pod geslom *ingenio* v *Diccionario de Autoridades* beremo: »Facultad o potencia en el hombre, con que sutilmente discurre o inventa trazas, modos, máquinas y artificios, o razones y argumentos, o percibe y aprehende facilmente las ciencias.«

Budni stražnik, Salamanška jama, Dva jezičneža, Čudežno gledališče (**Janko Samec**: SNG Ljubljana, 1947; RT, 1955; AGRFT, 1978); *Dva jezičneža* sta 1948 doživela uprizoritev in objavo v prilogi Obzornika. Prevodov drugih Cervantesovih del v slovenščini nimamo.

Bera med ostalo daljšo prozo je precej skromnejša.

Leta 1967 je v prevodu **Nika Koširja** izšel potepuški roman *Življenje Lazarčka s Tormesa*, 1995 pa v prevodu **Mira Bajta** žlahtni Quevedov *Življenjepiš lopova*.

Kronike so bile precej razširjen žanr, v katerem je popisano špansko zavojevanje in dojetanje novega sveta. Odlomke Kolumbovega *Ladijskega dnevnika* in *Resnične zgodovine zavojevanja Nove Španije* Bernala Díaza de Castilla je prevedla **Barbara Pregelj**. **Barbara Pregelj** je 1993 prevedla tudi eno najznamenitejših del tega žanra, *Zelo kratko poročilo o uničenju Indij* Bartoloméja de Las Casasa – izšlo je pri Mohorjevi družbi pod naslovom *Uničevanje indijancev in evangelizacija*, kjer je v prevodu (iz francoščine) **Tomaža Erzarja** natisnjena tudi de Las Casasova razprava *Le na en sam način lahko pravo vero razširimo po celem svetu*.

Nekaj je tudi prevodov španske zlatoveške dramatike.

Poleg Cervantesovih mediger so igrali tudi Lope de Vega, Tirsa de Molino in Calderóna de la Barco. Prvega so slovenski gledalci in poslušalci lahko spoznali v prevodih *Prebrisane norice* (leta 1949 v SNG Maribor v prevodu **Danila Gorinška** ter leta 1970 na Radiu Trst v prevodu **Neve Godnič-Godini**), *Prvega greha* (leta 1958 na Radiu Ljubljana v prevodu **Nika Kureta**), *Fuenteovejuna/Ovčjega kala* (leta 1951 so ga igrali v SNG Ljubljana v prevodu **Janka Modra**) - **Janko Moder** je prevod *Ovčjega kala: znamenite igre v treh dejanjih* izdal 1996 pri Karantaniji, ko je pri isti založbi izšel tudi njegov prevod *Seviljske zvezde: znamenite igre v treh dejanjih*. **Dušan Moravec** je v sodelovanju s **Ferdom Delakom** leta 1952 za MGL pripravil prevod *Premetenega dekleta*. **Matjaž Šinkovec** je 1978 za Radio Ljubljana prevedel *Viteza iz Olmeda*.

Tirsa de Molino je slovenska publika lahko spoznala v prevodih **Janka Modra**, **Jožeta Planinšiča** ter **Mirka Federica Rijavca**. **Janko Moder** je 1954 za SNG Ljubljana prevedel dramo *Don Gil v zelenih hlačah*, **Jože Planinšič** pa za RT leta 1956 isto dramo, tokrat z naslovom *Don Gil z zelenimi nogavicami*. Prevod najznamenitejše

drame Tirsa de Moline je izpod peresa **Mirka Federica Rijavca**: *Seviljski šaljivec ali kamniti gost* je bil narejen za RT leta 1972.

Najstarejši prevod dram Pedra Calderóna de la Barce je naredil **Oton Župančič**. Njegovega *Sodnika Zalamejskega* so prvič igrali v SNG Ljubljana leta 1912 (pri Slovenski matici je izšel 1930), kasneje pa še 1930 in 1950 ter 1972 (v prevodu, ki ga je dopolnil **Janko Moder**). **Janko Moder** je prevedel tudi Calderónovo dramo *Veliki oder sveta* (Dom in svet Ljubljana, 1942), isto dramo je za RT leta 1957 prevedel **Mirko Javornik**. Prevod Calderónove najznamenitejše drame *Življenje je sen* je delo **Nika Koširja** in je izšlo leta 1969 pri Cankarjevi založbi.

Najslabše je med prevodi španske Zlate dobe zastopana poezija.

Španske romance je prevajal **Niko Košir** (Mladinska knjiga, 1961).

Dobro so zastopani prevodi španskega mistika Svetega Janeza od Križa, ki smo ga slovenski bralci lahko spoznali v revialnih in knjižnih objavah predvsem v prevodu **Brede Cigoj-Leben**. Leta 1989 je tako izšel *Studenec* (Božje okolje, 149), v knjižni obliki pri Družini pa *Vzpon na goro Karmel* (1983, ponatis 2001), *Temna noč / in krajši spisi* (1987), *Duhovna pesem* (1991) in *Živi plamen ljubezni* (1991). Svetega Janeza od Križa je za Antologijo svetovne književnosti prevajal tudi **Andrej Capuder**. **Andrej Capuder** je prevedel nekaj sonetov Luisa de Góngore ter odlomek iz njegovih *Samot* (Antologija svetovne književnosti, 1977). Pesmi Francisca de Queveda sta prevajala **Peter Svetina** in **Barbara Pregelj**. Njuni prevodi so v revialnih objavah izšli 1995 (Celovski zvon) in 1997/98 (Slava).

Na dostopnih podatkih temelječi pregled prevedenih del in avtorjev iz obdobja španske Zlate dobe, skoraj dvesto let trajajočega najplodnejšega obdobja v španski književnosti, kaže bolj klavrno podobo. Izmed španskih klasikov so slovenski bralci dodobra spoznali le Cervantesovega *Don Kihota*, ki je izšel v različnih prirejenih izdajah. Več je tudi prevodov celotnega Cervantesovega romana. Slovenskim bralcem je dostopen tudi opus Svetega Janeza od Križa, prevedena sta tudi pikaeska romana *Življenje Lazarčka s Tormesa* ter *Življenje lopova* Francisca de Queveda. Prevedenih je nekaj temeljnih dramskih del Lope de Vege, Tirsa de Moline ter Calderóna de la Barce. Najbolj

pa v slovenščini pogrešamo prevode največjih imen španskega pesništva in samo želeli si je, da tudi ti kmalu ne bi več bili zaprašena, oddaljena in pozabljena španska vas.

VIRI IN NAVEDNICE:

Antologija svetovne književnosti. Od renesanse do romantike. Ljubljana: DZS, 1977.

Diccionario de autoridades. Edición facsímil. Madrid: Gredos, 1990.

Slovenski leksikon novejšega prevajanja. Zbral in uredil Janko Moder. Koper: Lipa, 1985.

www.nuk.uni-lj.si

www.cobiss.si

RESUMEN

El ensayo pretende abarcar todas las traducciones de la literatura de los Siglos de Oro español, asequibles en esloveno. Es obvio que de todos los autores el que más interés despertaba entre los editores y los traductores es Miguel de Cervantes con su Don Quijote, ya que a partir de la primera traducción al esloveno (1933) el caballero de la triste figura se publica íntegro en seis ediciones diferentes, sus adaptaciones salen a la luz del día también seis veces. De otras obras cervantinas al esloveno se traducen también las Novelas ejemplares y algunos Entremeses. Otras traducciones de la prosa áurea: La vida del Lazarillo de Tormes y La vida del Buscón de Francisco de Quevedo. De los dramáticos, en las traducciones eslovenas son asequibles algunas obras de Calderón de la Barca, Lope de Vega y Tirso de Molina. De la vasta producción poética de los Siglos de oro en esloveno pueden hallarse escasas traducciones: los romances, San Juan de la Cruz, algunos sonetos de Luis de Góngora y de Francisco de Quevedo.